

ГАТТ и СТО

КРАТКА ИСТОРИЯ НА МНОГОСТРАННАТА ТЪРГОВСКА СИСТЕМА

I. **Общо споразумение за митата и търговията (ГАТТ)**

Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ) е подписано през 1947 г. от 23 страни (Австралия, Белгия, Бразилия, Бирма, Канада, Цейлон, Чили, Китай, Куба, Чехословакия, Франция, Индия, Ливан, Люксембург, Нидерландия, Нова Зеландия, Норвегия, Пакистан, Южна Родезия, Сирия, Южна Африка, Обединеното Кралство и САЩ) и влиза в сила от 1 януари 1948 г.

Идеята за създаване на ГАТТ е свързана с желанието за учредяване след края на Втората световна война на трета институция, наред с Международния валутен фонд и Световната банка, улесняваща и стимулираща икономическото сътрудничество между държавите - Международна търговска организация (МТО).

ГАТТ е подписано като временно споразумение преди създаването на МТО, но след неуспеха на преговорите за нейното създаване, в продължение на 47 години (до началото на 1995 г.) то остава единственото споразумение, регулиращо международните търговски отношения като система от права и задължения за договарящите се страни.

ГАТТ представлява, от една страна, многостранен договор, съдържащ съвкупност от правила и норми, които регулират търговските отношения между договарящите се страни, а от друга, след като Споразумението за МТО не влиза в сила, изпълнява ролята на международен организационен форум, на който договарящите се страни разглеждат проблемите и перспективите за по-нататъшното развитие на световната търговия. Споразумението се обслужва от Секретариат със седалище в Женева, Швейцария.

Основна цел на ГАТТ е да създаде либерална и открита търговска система, в която търговията между страните членки да се осъществява в условията на честна и безпрепятствена конкуренция.

Споразумението включва митнически отстъпки, договорени по време на първите многостранни търговски преговори, и набор от правила, създадени с цел да не се позволи нарушаването на тези отстъпки чрез ограничителни търговски мерки.

ГАТТ се основава на четири основни принципа:

Защита на местното производство чрез мита

Въпреки че ГАТТ е за либерална търговия, споразумението разрешава на страните членки да защитават местното производство срещу чужда конкуренция чрез мита. За да се приложи този принцип на практика, количествените ограничения по вноса на стоки са забранени с изключение на ограничен брой случаи.

Обвързване на митата

Страните се приканват да намалят защитата на местното производство чрез прогресивно намаление на митата и премахване на другите пречки в търговията. Тези елементи са предмет на многостранни търговски преговори.

Намалените мита се "обвързват" срещу евентуално бъдещо увеличение, като нивата на обвързване се описват в националните списъци с митнически отстъпки на страните членки. Тези списъци са неразделна част от правната система на ГАТТ.

Третиране "най-облагодетелствана нация" (НОН)

Това важно правило на ГАТТ полага основата на принципа на недискриминация - всяка страна да осигурява незабавно и безусловно на останалите страни членки всички улеснения, условия и привилегии, свързани с вноса и износа, които са предоставени на трета страна членка.

Допустими са и някои изключения от този принцип:

.. случаите на търговия между страни по регионални търговски споразумения, предвиждащи преференциални мита или премахване на митата;

.. предоставяните преференции от развитите на развиващите се страни в рамките на Общата система за преференции.

Национално третиране

Докато принципът "най-облагодетелствана нация" забранява на страните да допускат дискриминация по отношение на стоките, произхождащи от различни страни, принципът на *национално третиране* забранява дискриминацията между вносните стоки и аналогичните на тях стоки местно производство, както при налагането на вътрешни такси, така и при прилагането на вътрешни разпоредби.

Забранено е страна, на чийто пазар е влязла стока с платено мито, да налага спрямо тази стока вътрешна такса (напр. данък добавена стойност) с по-висока ставка, отколкото спрямо стоките с местен произход.

Цялата дейност на ГАТТ се характеризира с организирането на многостранни преговори между договарящите се страни с цел постигане на взаимноизгодно и прогресивно либерализиране на световната търговия, изразяващо се в намаляване на митата и премахване на нетарифните пречки. В 58-годишната история на ГАТТ са проведени и завършени 8 кръга многостранни търговски преговори:

1946-1947	Първи кръг - основаване на ГАТТ В рамките на преговорите за създаване на Международна търговска организация, на 30 октомври 1947г. в Пале де Насион, Женева, 23 държави подписват Общото споразумение за митата и търговията, известно като ГАТТ (1947), което влиза в сила на 1 януари 1948г. Договарящите се страни си предоставят около 25 000 митнически отстъпки (концесии), засягащи една пета от световната търговия.
1949	Втори кръг в Анеси, Франция В периода от април до август 1949 г. договарящите се страни обменят около 5 000 митнически отстъпки. Още 10 страни се присъединяват към ГАТТ.
1950-1951	Трети кръг в Торки, Англия В периода септември 1950 г. - април 1951 г. договарящите се страни обменят около 8 700 митнически отстъпки, които водят до около 25-процентни митнически намаления в сравнение с нивото от 1948г. Още 4 страни се присъединяват към ГАТТ.

<p style="text-align: center;">1956</p>	<p style="text-align: center;">Четвърти кръг в Женева, Швейцария</p> <p>Кръгът е завършен през май и предоставените митнически отстъпки се равняват на около 2,5 милиарда щ.д.</p>
<p style="text-align: center;">1960-1962</p>	<p style="text-align: center;">Кръгът "Дилън" в Женева, Швейцария</p> <p>Носи името на американския заместник-държавен секретар Дъглас Дилън, иницирал провеждането му. Открит е през септември 1960 г. и завършва през юли 1962 г. Включва две фази: първата представлява преговори със страните членки на Европейската икономическа общност относно създаването на единна схема на отстъпките на Общността; втората е следващ общ кръг от многостранните преговори. В резултат на него са договорени около 4 400 митнически отстъпки, засягащи международен търговски стокообмен на стойност 4,9 милиарда щ.д. Постигнато е споразумение относно търговията с памучни текстилни изделия, като изключение от правилата на ГАТТ, чието действие продължава до влизането в сила през 1974 г. на многостранното споразумение, наречено Multifibre Arrangement</p>
<p style="text-align: center;">1964-1967</p>	<p style="text-align: center;">Кръгът "Кенеди"</p> <p>Открит е през май 1964 г. и приключва през юни 1967 г. Заклучителният акт е подписан от 50 страни, осъществяващи 70 % от световната търговия. В много области е постигнато съгласие за 50 % намаляване на митата. Концесиите засягат търговски стокообмен на стойност около 40 милиарда щ.д. Отделни споразумения са постигнати по отношение на зърното, химическите продукти и прилагането на антидъмпингови мерки.</p>
<p style="text-align: center;">1973-1979</p>	<p style="text-align: center;">Токийски кръг преговори</p> <p>Започва през септември 1973 г. и завършва през ноември 1979 г. 102 страни вземат участие в преговорите и си предоставят взаимно митнически отстъпки, засягащи търговски стокооборота на стойност над 300 милиарда щ.д. Среднопретеглените мита за промишлените стоки на деветте най-големи промишлени пазари в света намаляват от 7,0% на 4,7%. Постигнати са споразумения в следните области: субсидии и изравнителни мерки, технически пречки в търговията, процедури по лицензирането на вноса, държавни поръчки, митническо остойностяване. Преразгледани са правилата по отношение на антидъмпинга, търговията с месо от едър рогат добитък и с млечни продукти, търговията с граждански въздухоплавателни средства.</p>
<p style="text-align: center;">1986-1994</p>	<p style="text-align: center;">Уругвайски кръг преговори</p> <p>Открит е на срещата на търговските министри на договарящите се страни по ГАТТ в Пунта дел Есте, Уругвай, на 20 септември 1986 г. Това е осмият най-продължителен и най-амбициозен кръг многостранни търговски преговори, който завършва с подписването на 15 април 1994 г. в Маракеш, Мароко от 123 страни на Заклучителния акт от Уругвайския кръг, с който се</p>

	<p>създава Световната търговска организация, и се приема пакет от многостранни търговски споразумения. Резултатите включват средно намаляване на митата на развитите страни за промишлените стоки с 40 % или от средна ставка 6,3% на 3,8%; средно увеличение на дела на обвързаните мита от 21% до 73% (за развиващите се страни), от 73% до 98% (за икономиките в преход) и 78% до 98% (за развитите страни); обширна програма за селскостопанска реформа; постепенно премахване на експортните ограничения и подобрен пазарен достъп за текстилните изделия и облеклата; усъвършенствани споразумения за защитните мерки, техническите бариери, митническото остойностяване, лицензирането на вноса, субсидиите и изравнителните мерки, антидъмпинга. Подписани са нови споразумения в области като търговията с услуги, закрилата на интелектуалната собственост, санитарните и фитосанитарните мерки, свързаните с търговията инвестиционни мерки.</p>
--	---

Всеки кръг на многостранните търговски преговори допринася за все по-голямото либерализиране на световната търговия. За цялото съществуване на ГАТТ средните ставки на митата за промишлените стоки на развитите страни са намалени от около 40 до 4 и по-малко процента.

Договореностите и споразуменията, приложени към Заключителния акт на Уругвайския кръг, установяват новите принципи и правила, регулиращи развитието на международната търговия. Временната многостранна търговска система, съществувала в рамките на ГАТТ, се превръща в постояннодействаща институция - Световната търговска организация.

През декември 1994 г., дни преди неговата приемничка - Световната търговска организация, да започне да функционира, в ГАТТ членуват 125 държави от всички континенти на света, чийто дял в международната търговия надхвърля 90%.

От източноевропейските страни в преход членки на ГАТТ са Чехия, Словакия, Полша, Румъния, Унгария. България получава статут на наблюдател в ГАТТ през 1967 г., а през 1986 г. официално подава молба за присъединяване към Общото споразумение за митата и търговията.

II. Световна търговска организация (СТО)

Маракешкото споразумение за създаване на Световната търговска организация е най-важният резултат от Уругвайския кръг многостранни търговски преговори в рамките на ГАТТ. Неразделна част от него са 17 задължителни многостранни търговски споразумения (multilateral agreements) и 4 незадължителни споразумения (plurilateral agreements).

Световната търговска организация започва да функционира от 1 януари 1995 г. Тя е единствената международна организация, която има компетенции в областта на многостранните търговски отношения. Към м. октомври 2004 г. 148 държави и територии членуват в СТО, а 24 държави са в процес на присъединяване.

След създаването на СТО, ГАТТ не съществува като самостоятелна международна институция, а е интегрирано в системата от споразумения в рамките на СТО като споразумение с някои допълнения. В сравнение с ГАТТ, чийто правила и

дисциплини касаят търговията със стоки, компетенциите на СТО са значително разширени, и в тях са включени такива нови области, като търговията с услуги, търговските аспекти на правата върху интелектуалната собственост, свързаните с търговията инвестиционни мерки. Създадена е и нова постоянно действаща система за разрешаване на спорове между страните членки на организацията.

Основните функции на СТО, определени в Споразумението за нейното създаване, са следните:

- .. осигуряване прилагането, администрирането и функционирането на договорените по време на Уругвайския кръг многостранни търговски споразумения или на нови споразумения, които ще бъдат договорени в бъдеще;
- .. предоставяне на форум за провеждане на преговори за по-нататъшно либерализиране на търговията със стоки и услуги, както и на предвидените в Споразуменията преговори в определени области или в нови области, свързани с многостранните търговски отношения;
- .. уреждане на търговските противоречия и спорове между страните членки на базата на установените правила и юридически инструменти;
- .. периодичното провеждане на прегледи на търговската политика на страните членки;
- .. осъществяване на сътрудничество с други международни организации, сред които Международния валутен фонд, Световната банка, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Международния търговски център и др.

СТО функционира като институционална рамка за развитие на многостранните търговски отношения между страните членки, в съответствие с правилата и нормите на приложените към Маракешкото споразумение многостранни търговски споразумения.

Седалището на СТО е в Женева. Начело на организацията е Генерален директор с четиригодишен мандат. В момента генерален директор е д-р Супачай Паничпакди (Тайланд), встъпил в длъжност през 2002 г. В своята дейност той е подпомаган от четирима заместник-генерални директори, които се избират от него след консултации със страните членки. Секретариатът на СТО се състои от над 500 души от различни националности.

Върховен изпълнителен орган на СТО е Министерската конференция, която се свиква на всеки две години. Първата сесия на Министерска конференция е проведена през декември 1996 г. в Сингапур, втората - през май 1998 г. в Женева, третата - през декември 1999 г. в Сиатъл, четвъртата - през ноември 2001 г. в Доха, и петата - през септември 2003 г. в Канкун.

В периода между сесиите на Министерската конференция нейните функции се изпълняват от Общия съвет на СТО. В своята дейност той е подпомаган от следните органи:

- .. Съвет по търговията със стоки, който администрира прилагането на ГАТТ и свързаните с него многостранни търговски споразумения по търговията със стоки;

.. Съвет по търговията с услуги, който администрира прилагането на Общото споразумение по търговията с услуги (ГАТС);

.. Съвет по търговските аспекти на правата на интелектуална собственост, който администрира прилагането на Споразумението за свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост (ТРИПС).

Към ръководните органи на СТО са създадени и редица специализирани органи (комитети, работни групи) по отделните споразумения и договорености, по присъединяването на нови страни, или по обсъжданите в рамките на организацията свързани с търговията въпроси, като търговия и развитие, търговия и околна среда, търговия и конкуренция, търговия и инвестиции, прозрачност на държавните поръчки, улесняване на търговията, електронна търговия и др.

Решенията в организацията се вземат с консенсус. Въпреки че в Споразумението за създаване на СТО е предвидена възможност в случаите, когато не може да се постигне консенсус, решенията да се вземат с мнозинство на гласовете, досега тази възможност не е използвана.

След като на Министерската конференция на СТО през ноември 2001 г. бе взето решение за започване на нов всеобхватен кръг многостранни търговски преговори, през февруари 2002 г. бе създаден Комитет по търговските преговори (КТП). Председател на КТП е генералният директор на СТО. Към КТП са създадени следните специализирани органи за провеждане на преговорите в отделни области: Специална сесия на Съвета по търговия с услуги, Специална сесия на Комитета по селско стопанство, Специална сесия на Органа за уреждане на спорове, Специална сесия на Комитета за търговия и развитие, Специална сесия на Комитета по ТРИПС, Специална сесия на Комитета за търговия и околна среда, Група за преговори по достъпа до пазара, Група за преговори по правилата на СТО. През 2004 г. в изпълнение на решението на Общия съвет от 1 август е създадена Група за преговори по улесняване на търговията.

Присъединяването към СТО се осъществява след провеждане на преговори по условията за членство в организацията. В резултат на преговорите се поемат както задължения по привеждане на националното законодателство на страните кандидатки в съответствие с правилата на многостранните търговски споразумения, така и конкретни ангажименти за подобряване на достъпа на чуждестранни стоки и услуги до техните пазари. Тези ангажименти се възприемат като "цената", която присъединяващата се страна трябва да заплати, за да се възползва от предимствата на многостранната търговска система и от отстъпките, които предоставят останалите страни членки на организацията.

Програмата на СТО, след нейното създаване в началото на 1995 г., включва следните по-важни събития:

1996	През юни 1996 г. са преустановени преговорите по търговията с морски транспортни услуги. Участниците се споразумяват да прекратят временно преговорите и да ги подновят, на базата на съществуващи или нови предложения, по време на следващия кръг преговори по търговията с услуги, започващ през 2000 г. Провежда се <u>Първата сесия на Министерската конференция на СТО (Сингапур, 9 - 13 декември 1996г.)</u> . Сред най-важните резултати
------	---

	<p>от сесията е включването в работната програма на СТО на шест нови теми за проучване и анализ, които имат пряко влияние върху развитието на международната търговия - търговия и околна среда, търговия и инвестиции, търговия и конкуренция, прозрачност на държавните поръчки, улесняване на търговията и електронна търговия (т. нар. Сингапурски въпроси).</p>
1997	<p>На 15 февруари 1997 г. успешно приключват преговорите за либерализиране на базовите телекомуникационни услуги и правителствата на 69 страни членки на организацията (представляващи 90% от търговията с базови телекомуникационни услуги) подписват Четвъртия протокол към ГАТС, който влиза в сила от 5 февруари 1998 г. Договорено е отваряне на пазарите на гласови телефонни, телексни, телеграфни, факсимилни, мобилни, спътникови услуги, преноса на данни, предоставянето на линии под наем и др.</p> <p>На 26 март 1997г., 40 страни членки на СТО подписват Декларацията за търговията с продукти на информационните технологии (наричана още Споразумение по информационните технологии), която влиза в сила от 1 юли 1997 г. Страните се споразумяват за поетапно намаляване на митата върху продуктите на информационните технологии и пълното им премахване до 2000 г.</p> <p>На 12 декември 1997г. успешно приключват преговорите за либерализиране на търговията с финансовите услуги и правителствата на 70 страни членки на организацията подписват Петия протокол към ГАТС, който влиза в сила от 1 март 1999 г. Страните се споразумяват да отворят пазарите на финансовите услуги, покривайки повече от 95% от търговията в банковия и застрахователния сектор, търговията с ценни книжа и финансова информация.</p>
1998	<p>Провежда се Втората сесия на Министерската конференция на СТО (Женева, 18 - 20 май 1998г.). Договорено е да продължи работата по приетата на първата сесия програма за работа на СТО в нови области, свързани с международната търговия. Приета е Декларация относно глобалната електронна търговия, съгласно която страните ще продължат практиката си на неприлагане на мита върху електронните трансмисии.</p>
1999	<p>Провежда се Третата сесия на Министерската конференция на СТО (Сиатъл, 30 ноември - 3 декември 1999г.). Основната задача на конференцията - да бъдат определени обхватът, целите, началото и продължителността на следващия кръг многостранни търговски преговори с цел по-нататъшна либерализация на търговията със стоки и услуги и развиване на правилата на многостранната търговска система - не е постигната. Конференцията е суспендирана.</p>
2000	<p>От началото на 2000г. започва първата фаза на т.нар. "mandated negotiations" по селското стопанство и услугите с оглед по-нататъшна либерализация на търговията в тези области.</p>
2001	<p>Провежда се Четвъртата сесия на Министерската конференция на СТО (Доха, Катар, 9 - 14 ноември 2001 г.), която взема решение за провеждане в рамките на СТО на нов всеобхватен кръг многостранни търговски преговори, който се предвижда да завърши до 1 януари 2005</p>

	г. Обхватът и програмата на преговорите се съдържат в Министерската декларация, приета от конференцията.
2002	През м. февруари са създадени Комитет по търговските преговори и още 8 подчинени на него специализирани органа за провеждане на новия кръг многостранни търговски преговори.
февруари 2003	През 2003 г. са приети "Модалности за третирането на автономната либерализация" , относно критериите и процедурите, съгласно които страните членки ще предоставят кредит за автономната либерализация, предприета от други страни членки (т.е. приетите едностранно мерки за либерализация в определени сектори на услугите).
30 август 2003	След продължителни обсъждания и редица консултации в рамките на СТО страните членки постигат споразумение и Общият съвет на СТО приема <i>решение</i> , което дава право на всяка страна да изнася фармацевтични продукти, произведени след издаването на принудителни лицензи, в рамките на условията, определени в решението: всички страни-членки на СТО ще могат да внасят евтини лекарства в случаите на извънредни ситуации, свързани с епидемии от СПИН, малария, туберкулоза и др., а 23 развити страни членки доброволно се отказват от правото си да внасят евтини лекарства.
2003	Провежда се Петата сесия на Министерската конференция на СТО (Канкун, 10 - 14 септември 2003 г.) . Основната задача на конференцията е да бъдат приети решения относно рамка на модалностите и условията за търговия със селскостопански и неселскостопански стоки, имплементацията, специалното и диференцирано третиране на развиващите се страни, относно т.нар. "Сингапурски въпроси" инвестиции, конкуренция, прозрачност при държавните поръчки и улесняване на търговията, както и за система за нотифициране и регистриране на географските означения. Конференцията завършва без постигането на консенсус и без приемането на декларация.
2004	В Женева страните членки продължават опитите за сближаване на позициите по най-спорните въпроси на преговорите - търговията със селскостопански и неселскостопански стоки, търговията с памук и Сингапурските въпроси, за да може преговорите във всички области да приключат в предвидения срок или без голямо просрочване. В резултат на интензивни преговори през м. юли е приет т. нар. Юлски пакет договорености .
2005	Провежда се Шестата сесия на Министерската конференция на СТО (Хонг Конг, 13 – 18 декември 2005 г.) . Конференцията завършва с приемането на декларация, в която се отчита постигнатия напредък и се определят по-нататъшните стъпки за приключване на новия кръг преговори до края на 2006 г. В нея са актуализирани сроковете за решаване на отделни въпроси, определени в Министерската декларация от Доха - по селското стопанство и достъпа до пазара за промишлени стоки до края на м. април 2006 г., по "прилагането" на споразуменията на СТО, включително защитата на географските наименования, специалното и диференцирано третиране на развиващите се страни до края на м. юни 2006 г. Ревизирани са и начина и сроковете за водене на преговори по търговията с услуги.

2008	<p>Провежда се Министерска среща на СТО (Женева, 21 – 29 юли 2008 г.). Срещата се проваля и е прекратена поради липса на консенсус по основни преговорни теми. След нея продължават техническите и експертни дискусии между страните в опит да бъдат изгладени съществуващите различия в позициите на отделните групи страни в СТО и да бъде постигнат консенсус по основните отворени въпроси на преговорите – специалния защитен механизъм в селското стопанство, секторните споразумения по НАМА, търговията с услуги, географските означения (ГО) и Споразумението ТРИПС и Конвенцията за биоразнообразието (КБР), правилата на СТО и др.</p> <p>През декември 2008 г. са разпространени последните ревизирани версии на модалностите (Юлски пакет от 2008) по селското стопанство и НАМА. Двата документа са преработени издания на по-рано разпространените проекти (през юли 2007, и през май, февруари и юли 2008 г.)</p>
2009	<p>Провежда се Седмата сесия на Министерската конференция на СТО (Женева, 30 ноември – 2 декември 2009 г.). Предварително е обявено, че на тази сесия няма да се търси приключване на Кръга Доха, а ще се дискутира върху две основни теми: „Преглед на дейността на СТО, включително Планът за развитие от Доха” и „Приносът на СТО за възстановяването, растежа и развитието”. Заложена е цел да се даде политическа подкрепа за преговорите и да се изпрати силен сигнал към целия свят, във време на възстановяване от най-тежката икономическа криза от Втората световна война.</p>